

Přednáška pro VIII. jarní semestr
magisterského studia

ZÁKLADNÍ ZÁSADY TPP A TŘ

Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

7.3. 2024

Funkce základní zásad

- ♦ **Interpretační** - prostřednictvím základních zásad trestního řízení provádí orgány činné v trestním řízení interpretaci příslušného ustanovení trestního řádu a tím je zajištěn předpoklad pro jednotnou interpretaci;
- ♦ **Aplikační** - funguje obdobně jako interpretační, přičemž se projevuje v rozhodovacím procesu orgánů činných v trestním řízení;
- ♦ **Zákonodárná** - zákonodárce při tvorbě práva musí důsledně vycházet ze základních zásad, na nichž je příslušná norma vybudována; - **realita???**
- ♦ **Poznávací** - z charakteru základních zásad a jejich uplatnění v trestním procesu lze usuzovat na charakter trestního procesu (inkviziční, adversární, smíšený);-
- ♦ **Kontrolní** - zaměřena na dodržování zákonnosti.

Právo na spravedlivý trestní proces a trojnásobná úroveň ochrany lidských práv -

- ♦ **ústavní právo** (Ústava, Listina) – **interní ochrana**
- ♦ **mezinárodní** – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.) + Protokoly (16, resp. 14) a další akty MPV chránící lidská práva) – **subsidiární externí mezinárodní ochrana**
- ♦ **supranacionální** - Listina základních práv Evropské unie (č. 2010/C 83/02 Úř.v. EU) – **unijní ochrana**

**I. Ústavní, mezinárodní a unijní
rámeč trestního řízení = právo na
spravedlivý proces**

Listina základních práv a svobod (ČR) – přímá aplikace

Hlava druhá – základní práva

- čl. 7 ochrana osoby a soukromí
- čl. 8 osobní svoboda, omezení, vazba, ústav
- čl. 10 ochrana soukromého a rodinného života
- čl. 11 ochrana vlastnictví
- čl. 12 ochrana obydlí
- čl. 13 ochrana tajemství dopravovaných zpráv

Hlava pátá – právo na spravedlivý proces

- čl. 36 odst. 1 a 2 právo na přístup k nezávislému a nestrannému soudu
- čl. 36 odst. 3 právo na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci
- čl. 37 odst. 1 právo odepřít výpověď vedoucí k TS
- čl. 37 odst. 2 právo na právní pomoc od počátku řízení
- čl. 37 odst. 3 rovnost práv v řízení
- čl. 37 odst. 4 právo na tlumočníka
- čl. 38 odst. 1 právo na zákonného soudce
- čl. 38 odst. 2 právo na ústní a veřejné projednání věci bez zbytečných průtahů za přítomnosti obviněného, právo vyjádřit se k věci
- čl. 39 nulla poena a nullum crimen sine lege
- čl. 40 odst. 1 jen soud rozhoduje o vině a trestu
- čl. 40 odst. 2 presumpce nevinny
- čl. 40 odst. 3 právo na obhajobu (i bezplatnou)
- čl. 40 odst. 4 právo obviněného odepřít výpověď
- čl. 40 odst. 5 res iudicata, ne bis in idem
- čl. 40 odst. 6 zákaz retroaktivity

Úmluva – všeobecné záruky čl. 6 odst.1 – přímá aplikace, subsidiarita – ESLP

- ◆ Právo na přístup k soudu
- ◆ Právo na nezávislý nestranný soud zřízený zákonem
- ◆ Právo na spravedlivé projednání věci (rovnost zbraní a kontradiktornost)
- ◆ Veřejnost řízení a rozhodnutí
- ◆ Projednání věci v přiměřené době

Úmluva – práva obviněného čl. 6 odst.2,3 – přímá aplikace, subsidiarita ESLP

- ◆ Presumpce nevinny
- ◆ Právo být seznámen s podstatou obvinění
- ◆ Právo na obhajobu (i bezplatnou)
- ◆ Právo na provedení dokazování
- ◆ Právo na tlumočníka (bezplatné)

Další záruky práva na spravedlivý proces v Úmluvě a Protokolech

- ◆ Zákaz retroaktivity (čl. 7)
- ◆ Nulla poena sine lege (čl. 7)
- ◆ Právo na opravný prostředek (čl. 13, Protokol 7 čl. 2)
- ◆ Právo na odškodnění za justiční omyl(čl. 5 odst. 5, Protokol 7 čl. 3)
- ◆ Princip ne bis in idem (Protokol 7 čl. 4)

Listina základních práv EU

- ♦ integrována do **primárního** unijního práva čl. 6 odst. 1 Smlouvy o EU₁
- ♦ supranacionální právní akt s možností **přímého účinku** (má sice především doktrinní účinek, ale je i **přímo aplikovatelná**)
- ♦ Je závazná pro **instituce, orgány, úřady a agentury Evropské unie.**
- ♦ **pro členské státy – orgány činné v trestním řízení** je zavazující jen v případě, že tyto aplikují v konkrétní věci právo Evropské unie.
- ♦ Listina z hlediska jejího dodržování **není podrobena externí kontrole Soudu pro lidská práva, podléhá však kontrole Soudního dvora EU**, jenž naopak k obsahu Úmluvy i Listiny přihlížet musí

- ♦ § 9a tr.ř.

¹ Čl. 6 odst. 1 : „Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007 ve Štrasburku, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy.“

Listina základních práv EU

- ◆ Rovnost před zákonem (čl. 20)
- ◆ Právo na účinné odvolací řízení a spravedlivý soudní proces (čl. 47)
- ◆ Presumpce nevinny a právo na obhajobu (čl. 48)
- ◆ Zásada zákonnosti a přiměřenosti trestů (čl. 49)
- ◆ Právo nebýt souzen či trestně stíhán dvakrát za stejný trestný čin – **ne bis in idem** (čl. 50).

II. Základní zásady trestního práva procesního/ trestního řízení

Základní zásady TŘ

- ◆ **Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů**

- ◆ Podle § 2 odst. 1 trestního řádu nikdo nesmí být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon.

- ◆ **Zásada legality**

- ◆ Podle § 2 odst. 3 trestního řádu je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak.

◆ Zásada oficiality

- ◆ Podle § 2 odst. 4 trestního řádu (policejní orgán, státní zástupce a soud) postupují z úřední povinnosti, jestliže tento zákon nestanoví něco jiného; trestní věci musí projednávat **urychleně bez zbytečných průtahů (s největším urychlením projednávají zejména vazební věci a věci, ve kterých byl zajištěn majetek) a s plným šetřením základních práv a svobod.**

◆ Zásada zjišťování skutkového stavu bez důvodných pochybností (zásada materiální pravdy)

- ◆ Podle § 2 odst. 5 trestního řádu orgány činné v trestním řízení postupují ve věcech tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezavazuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu.

◆ **Zásada vyhledávací**

- ◆ Konkretizuje zásadu oficiality, pokud jde o důkazní řízení. Podle § 2 odst. 5 jsou orgány činné v trestním řízení povinny zjišťovat závažné skutečnosti, ať svědčí v neprospěch či ve prospěch obviněného, z úřední povinnosti. Právo užívat mateřský jazyk.

◆ **Zásada volného hodnocení důkazů**

- ◆ Podle § 2 odst. 6 trestního řádu orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Žádný druh důkazu není předem upřednostňován.

◆ **Zásada obžalovací**

- ◆ Podle § 2 odst. 8 trestního řádu trestní stíhání před soudy je možné jen na základě **obžaloby, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení dohody o prohlášení viny a přijetí trestu (dále jen „dohoda o vině a trestu“)**, které podává státní zástupce.

◆ Zásady veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti

- ◆ Podle § 2 odst. 10 trestního řádu se trestní věci před soudem **projednávají veřejně tak**, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání **může být veřejnost vyloučena** jen v případech výslovně stanovených v trestním řádu. Veřejnost může být vyloučena z řízení před soudem, jestliže by veřejné projednávání případu mohlo ohrozit tajemství, které je chráněno zákonem, morálku nebo nerušený průběh řízení nebo bezpečnost či jiný důležitý zájem svědků. Veřejnost může být vyloučeno také jen pro část řízení.
- ◆ Podle § 2 odst. 11 trestního řádu je jednání před soudem **ústní**; důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslychají.
- ◆ Podle § 2 odst. 12 trestního řádu při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném, **vazebním** a neveřejném zasedání smí soud přihlídnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny.

◆ **Zásada zajištění práva na obhajobu**

- ◆ Každý, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v řízení poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit obviněnému plné uplatnění jeho práv (§ 2 odst. 13 trestního řádu).

◆ **Právo užívat mateřský jazyk**

- ◆ Každý je podle § 2 odst. 14 trestního řádu oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka. Tyto orgány vedou řízení a vyhotovují svá rozhodnutí v českém jazyce. Jestliže je zapotřebí provést překlad obsahu písemného dokumentu nebo jestliže obviněný prohlásí, že neovládá jazyk, ve kterém se řízení vede, bude přizván tlumočník.

◆ **Zásada presumpce nevinoty**

- ◆ Je vyjádřena v ustanovení § 2 odst. 2 tak, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vyslovena vina, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.

◆ **Zásada šetření osoby a práv poškozeného**

- ◆ Podle § 2 odst. 15 všechny orgány činné v trestním řízení v každém stádiu :
 - umožňují poškozenému uplatnit jeho práva
 - vhodně a srozumitelně ho poučí
 - a postupují vůči němu ohleduplně při šetření jeho osobnosti

- ◆ **Zásada rychlosti a šetření občanských práv zaručených ústavou, přiměřenosti a zdrženlivosti**

- ◆ Podle § 2 odst. 4 se trestní věci musí projednávat **urychleně bez zbytečných průtahů** a s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; při provádění úkonu trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.

- ◆ **Zásada nepřipustnosti zásahu petic do činnosti orgánů trestního řízení**

- ◆ Je vyjádřena v § 2 odst. 4 věta poslední tak, že k obsahu petic zasahujících do plnění povinností orgány činné v trestním řízení nepřihlížejí.

DOTAZY ?